

Item Lucretius lib. 5 :

Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Et micat interdum flammæ fervidus ardor,
Mutuâ dùm inter se rami stirpesque teruntur.
Manifestè hoc ipsum asserit Plinius lib. 16, c. 4, ubi postquam asseruit calidas debere esse cas arbores, è quibus igniaria fiunt, seu è quibus ignis proceditur, ejusmodi ait esse morum, laurum, hederam, subdit : « Exploratorum hoc usus in castris, pastorumque reperit, quoniam ad excudendum ignem non semper lapidis occasio est. Teritur ergo lignum ligno, ignemque concepit attritu, excipiente materiâ aridi fomitis, fungi vel foliorum facilitimè conceptum. Sed nihil hederâ præstantius, quæ teratur, lauro, quæ terat. » Cujus inventionem Plinius exploratoribus et pastoribus adscribit, Mercurio Homerus in Hymno de Mercurio attribuit :

Sinul autem concessit ligna multa, ignis verò artem scrutabatur.

Lauri splendorem ramum arceptum ferro attenuavit, Aptatum palmâ : circum autem spirabat vapor calidos.

Mercurius utique prima igniaria ignemque tradidit.

Porrò quod lauri ramum attenuatum et exactum dicit, intellige id factum ad terebrandum, vel attendendum aliud lignum: ejusmodi terebrationem adhibitam à virginibus Vestalibus ad novum ignem sine igne elicendum testatur Festus: « Ignis, inquit, Vestæ si quando interstinctus esset, virgines verberibus alliciebantur à pontifice, quibus mos erat tabulam felicis materiæ tamdiù terebrare, quousque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret. » Itaque ex his habemus seu agitatione et celeri motatione, seu attritione fieri posse ut ligna ignem concipiant; quamvis solâ agitatione non crederim fieri posse, nisi agitatio unum alteri fortiter atteratur; quod tamen non fiet, nisi calidæ sint arbores, quæ agitantur et atterantur, et in quibus ignem quippiam sit aut naturæ igneæ, ejusmodi in metallis est sulphur. Ad hanc rem solas calidas arbores idoneas esse indicat Plinius supra et Theophrastus lib. 5, cap. 4; et lib. 4 de Causis plantarum cap. 26, ex Menestoris sententiâ, quamquam sequenti cap. ipse in attritione totum referre videatur. Verùm rem hanc totam, et quod maximè ad rem nostram facit de rhamno, omnium optimè Theophrastus lib. 5 Histor. plant. cap. ult. explicat, ubi primò quæ ligna ad fomitem, ignemque excipiendum præstant, declarat, tum verò quæ

ad ignem exeutendum valeant, ejus sententiâ, cum paulò sit longior, è Theodori Gazæ interpretatione proferam. « Ad ignem excipiendum aptissima ficus, oleaque. Ficus quia lenta et rara corpore: fit enim exinde ut facillè attrahat, nec quidquam dimittat. Olea, quia spissa et pinguis. Fomites, tametsi multis fieri possint, tamen optimi, qui ex nucè, ut Menestor est auctor: celerrimè namque, largissimèque respirant. Igniaria commodissimè capi ex atragenâ vocata existimant. Arbor hæc vitis et labruscæ similis surgit: modo enim illarum arbores scandere solita est; sed conceptaculum ex hæc, terebrum verò ex lauro faciendum censent. Non enim ex eodem quòd agat, quòdque patiatur, sed è diversis accipiuntur; et alterum efficiendi, alterum patiendi vim obtineat, natura protinus exigit. Ceterùm vel ex eodem nonnunquam conflunt; nec desunt qui nihil referre arbitrentur: comoda etiam ex rhamno, quæ quidem vel conceptaculum præbere idoneum potest. Non enim tantùm humore exinanitum arefactumque, sed etiam rarum esse oportet, ut attritus efflicior esse possit. Terebrum pati pertinacius esse debet: quæ de causâ laurum faciunt: id enim pro suâ acrimonîâ valentius resistens opus commodius expedit. Quin et ex rhamno, illic, tiliâ, et ferè plurimis id fieri solet, præterquam ex oleâ: quod certè absurdum et putaveris: oleam enim duriorè, pinguioremque esse constat. Sed hæc ob immo ditum cum scilicet humorem inepta redditur ad ignitionem. Quodque autem genus igniariarum aquilonis flatibus ignem oculis magis quæ concepit, austrinis minus; et locis editis atque sublimibus magis quàm concavis. » Ita ille, ex quibus habemus è duobus lignis, fieri igniaria, quarum unum foratum dicitur conceptaculum, quod alterum intra se recipit, alterum exeutent, quod in foramen immittitur, diciturque terebrum, quorum hoc agendi vim obtinet, ob idque durius esse debet, illud patientis vires tenet: porrò terebrum motum intra conceptaculum attritu ignem elicit. Insuper et illud habes ad utrumque tam ut conceptaculi vice fungatur, quam terebrum valere rhamnum. Illud tantummodò in istâ Gazæ versione paulò obscurius mihi visum est: *Terebrum pati pertinacius esse debet, ubi pro eo quod dicitur, pati pertinacius, in Greco est ἀσπίδωτος, quod impenetrabilis, vel minus patibile* Ciceroonianâ phrasi reddi potuit; vel, ut ipse

Gaza paulò post eandem vocem reddidit, *potentius et valentius ad resistendum.*

VERS. 16. — NUNC IGITUR, SI RECTE ET ABSQUE DECATO CONSTITUITIS SUPER VOS REGEM ABIMELECH, ET BENÈ EGISTIS CUM JEROBAAL, ET CUM DOMO EJUS, ET REDDIDISTIS VICEM BENEFICII EJUS, etc. Hæc est apologi redditio et applicatio quoad posteriorem partem de rhamno, et simul exprobratio et demonstratio indignitatis istius facti post tot beneficia à Gedeone recepta.

VERS. 18. — FILIUM ANCILLÆ EJUS. Non tantùm externi generis captivæ in uxores secundarias assumebantur, juxta id quod habetur Deuter. 21, v. 11, sed etiam Hebrææ ancillæ eo nomine pretio comparabantur, ut harum uxorum loco vel patrifamilias, vel filio familiaris essent, juxta id quod habetur Exodi 21, v. 7 et seqq. et nos ibi explicuimus. Ex quo non parva Gedeonis fuisse dignitas apud suos convincitur, utpote cui etiam ancillæ et concubinæ loco esset mulier è Sicheitarum primariâ familiâ.

VERS. 19. — HODIË LATAMINI IN ABIMELECH, ET ILLE LETETUR IN VOBIS. Quasi dicat, bene vobis et illi sit, Deus benè vertat. Illud, *hodie*, Hebræa et Septuaginta cum precedentibus connectunt.

VERS. 20. — SIN AUTEM PERVERSÈ, EGREDIATUR IGNIS EX EO, ET CONSUMAT HABITATORES SICHEM, ET OPPIDUM MELLO. Respicit ad id quod supra dixerat de rhamno. Non est hæc vaticinatio, sed execratio malique apprecatio, quæ tamen luculentè vim suam exerit, ut infra v. 45 habetur; et verò nimis quàm frequenter vim et effectum habent hominum justorum et innocentium dira, qualis est in Scripturâ Josue imprecatio, Josue 6, v. 26, quæ postea vim suam habuit 5 Reg. 16, versu 54. Eisei maledictio 4 Reg. 2, v. 24, aliorum plurium, quos vide in Theatro vitæ humanæ; parentum in filios, quos vide in Paradiso puerorum nostri Barlaymontii. Porrò per ignem hic ab Abimelech egressurum, ne intelligas ignem propriè sumptum, quo sint succedendi Sichemitæ; neque enim infra legimus eos incendi perisse: verùm allusione, uti dixi, ad rhamnum factâ imprecari illis ab Abimelecho exitum et perniciem, quæ per ignem symbolicè significari potest; siquidem apud Pierium ignis perditionis symbolum est propterea quòd is omnia consumat, et eodem teste Pierio Egypti ignem bellum animatum esse ferebant, utpote quæ depascatur omnia et consumat. Item ira et furor ignis quidam est et ignis symbolo indicari solet; ex ira porrò et furore perniciēs in aliis

sequi solet. Itaque Joatham talem in Sicheimitas Abimelechi iram apprecatur, quæ eos consumat, et vicissim in sequentibus cum Sicheitarum in Abimelechum iram, quæ ei extremam perniciem crecet.

EGREDIATUR IGNIS DE VIRIBUS SICHEM, ET DE OPPIDO MELLO, ET DEVORAT ABIMELECH. Et hæc etiam diras vim suam exeruisse infra narratur, et discretè notatur v. 57. At, inquit, non Sicheimitæ, vel cives oppidi Mello Abimelecho interitum attulerunt, sed mulier urbis Thebes. Respondet satis esse verisimile hos Thebeos Sicheitarum fuisse coloniam, sicuti et oppidum Mello; unde et hî tam Mellonitæ, quàm Thebæi Sicheimitas suos sive in recipiendo rege Abimelech, sive adversus eum tumultuando secuti fuerunt. Adde quòd hæc Thebes urbi Sicheim, seu Neapoli vicina erat, nam Hieronymus in locis Hebr. ait Thebes esse in finibus Neapoleos seu Sicheim Scythopolim pergentibus in tertio decimo circiter ejus lapide; ad Adrichomios nonnisi stadio uno distantem facit. Adde satis esse, si dicatur Sicheitarum in Abimelechum iram et rebellionem fuisse Abimelecho occasione ruine; ab his enim cepta rebellio ad alios manavit, quæ tandem Abimelecho exitum peperit.

VERS. 21. — ET ABIT IN BERA. Ubinam ea urbs vel vicus fuerit non constat, cùm alibi nusquam ejus in Scripturâ sit mentio. Eam ita describit Hieronymus lib. de Locis Hebr., ut neque tribum indicet, neque circumstantias alias afferat unde ejus situs satis cognosci possit. Distat, inquit, vicus Bera, ab Eleutheropoli octo millibus ad aquilonem. Verùm quæ urbs vel ubi Eleutheropoli fuerit, à quâ sæpè urbium distantias sumit Hieronymus, utpote urbe suo tempore illustri, nusquam indicat idem Hieronymus, quæ res hoc tempore istarum urbium situm nobis obscurum relinquit; quæ de re etiam non immeritò, ubi de Eleutheropoli loquitur, queritur Adrichomius. Ipse verò Adrichomius Eleutheropolin in tribu Juda collocat. Bera autem in tribu Dan ponit; at quomodò hæc in tribu Dan, si Eleutheropolin in tribu Juda, cùm tribus Dan tota ferè ad occidentem esset tribui Judæ, Hieronymus autem Beram Eleutheropoli aquilonarem faciat? Fateor tamen hoc argumentum non convincere, cùm pars nonnulla tribus Judæ sese ita inter tribum Dan et tribum Simeonis insinuet (quemadmodum nos tribum Juda describimus); ut ea tribum Dan aquilonarem habeat. Ortelius in Thesuro geographico loquens de Eleutheropoli ait: Eleutheropolis

Suidæ prima Palestinae urbs, quæ Antonino est inter Ascalonem et Neapolim. Verum illud in Suidâ nusquam reperio, utpote qui Eleutheropoles non meminisse quidem videatur. Idem verò Ortelius in Hebron ait: *Hebron metropolis tribus Judæ: nunc Eleutheropoli nomen est, inquit Cedreus*. Itaque Cedreni sententiâ eadem esset Eleutheropolis et Hebron.

Mihi in hæc re paulò obscuriore et difficiliore aliquot dicenda occurrunt: primum, Eleutheropolim in tribu Juda esse necessariò ponendam. Res hæc est manifesta ex libro Hieronymi de Locis Hebr., tum quia urbes quarum situm describit Hieronymus per comparationem ad Eleutheropolim omnes ferè sunt in tribu Juda, ut sunt Azecha, Adollam, Anab, Ceila, Eglon, Gædur, Iernus, Iether, Iethan, Lachis, Lebna, Maceda, Maspha, Mareca, Sihor, Samir, Zanoa, Ziph, præter pauculas, quibus certam tribum non adscribit, et duas, quarum unam ponit in tribu Benjamin, nimirum Gabaath, et alteram in tribu Simeon, nomine Thacca. Deinde nonnullas urbes ponit in regione vel finibus Eleutheropolitanis, eademque in tribu Juda; et sunt Chazbi, Lebna, Maspha, Zanoa, Ziph; ex quo et illud videtur sequi ipsam Eleutheropolim fuisse in tribu Juda. Item Bethsur in tribu Juda ponit, mille tamen passibus distantem Eleutheropoli. Secundum, non tantum fuisse in tribu Juda, sed etiam australiorem quam Æliam seu Hierosolymam, atque adeò et tribui Judæ interiorem. Id autem probatur, quia extremas Palestinae urbes aliquot describit Hieronymus factâ comparatione cum Eleutheropoli, cujusmodi est illa Thalca in tribu Simeon, cum tribus Simeon esset in extremo Palestinae ad austrum; item Gerara juxta solitudinem adhuc australior. Deinde aliquot urbes ponit Hieronymus ad aquilonem Eleutheropoli, et tamen in tribu Juda; ergo et ipsa Eleutheropolis interior relinquatur in eadem tribu Juda. Tertium, Eleutheropolis non est Hebron; videtur id manifestum ex unâ præsertim urbe, quam describit Hieronymus: « Ceila, inquit, in tribu Juda, ubi quondam sedit David; et nunc villula Ceila ad orientalem plagam Eleutheropoles pergentibus est Chebron. » Est ergo Eleutheropolis diversa ab Hebron, quandoquidem Eleutheropoli pergitur Hebron, et villa ista sit inter Eleutheropolim et Hebron interjecta. Ex quo et illud habetur Eleutheropolim fuisse occidentaliorem quam Hebron, cum villa, quæ ex Eleutheropoli ibatur in Hebron, esset ad plagam orientalem

ipsius Eleutheropoles. Accedit quòd nonnulla loca ita describantur ab Hieronymo ut constentur media inter Eleutheropolim et Ascalonem vel Gazam, quæ omninò erant ad mare et occidentem, cujusmodi sunt Fatura et Samir. Quartum, fuit Eleutheropolis non admodum dissita ab Æliâ seu Hierosolymâ. Id satis ex eâ probatur, quòd S. Hieronymus plurimum urbium vel vicorum situm ponat inter Eleutheropolim et Æliam, ut sunt Azecha, Enadda, Iernus, Maspha, Sihor, Socho, Zanoa. Quintum, non posse omninò definitè statui, ubi hæc sita fuerit Eleutheropolis, præsertim cum nec Hieronymus satis id definit, et alii auctores vix illius meminerint, geographi certè quod sciam nulli. Accedit quòd Christi et Apostolorum temporibus non videatur exiitisse, sed postmodum fuisse ædificata ante Hieronymi tempora. Sextum, videri omninò Bera in tribu Juda fuisse. Id probat ratio supra contra Abichomium facta; et quòd Hieronymus nullarum ferè urbium distantias ab Eleutheropoli sumat, nisi quæ fuerint in tribu Juda.

VERS. 22. — REGNAVIT ITAQUE ABIMELECH SUPER ISRAEL TRIBUS ANNIS. Quomodò super Israel regnasse dicatur supra explicimus v. 6.

VERS. 23. — MISITQUE DEUS SPIRITUM PESTIFERUM INTER ABIMELECH ET HABITATORES SICHEM. Quæres: Quis ille spiritus? Respondeo vel esse ipsum dæmonem, cum Augustino, qui passim spiritus malus vel malignus, à Septuaginta *πνεῦμα πονηρὸν* appellatur, vel cum aliis ipsum affectum discordiæ inter ipsos. Porro hunc spiritum misit Deus imperandone an tantum permissivè se habendo, dubitat Augustinus: et verò plus quam nudam permissionem hoc verbum sonat. Itaque misit non tantum permissivè se habendo, ac potestatem diaboli (si quidem de diabolo hunc spiritum malum explicemus) faciendo quâ posset ratione nocendi, sed etiam positivè faciendo aliquid: cum enim vellet eos Deus ob peccata præterita, eadem filiorum Gedeonis, idololatriam, aliaque flagitia puniri, misit Deus hunc spiritum imperando in genere ut pacem turbaret, novitium illud regnum dissiparet; tam Abimelechum, quam Sichemitas perderet, non determinando quibus viis et mediis id faceret. Porro Deum hæc dæmoni imperare posse liquet, quia hæc nullum includunt peccatum, et eadem omninò bonis angelis imperare posset. Sin de discordiâ et pravâ animi affectione spiritum hunc explicemus, multa etiam] Deus positivè facere potuit in eorum punitionem; cæsi mul-

ta prævideret securura et intermiscenda peccata, ad quæ tantum permissivè se habuit: ut primò suspicionem, diffidentiam inter eos potuit excitare. Deinde ut malam indolem Abimelechi perspicaciùs cognitam haberent: rursum ut agnoscerent et fortiter apprehenderent suum in Gedeonem bonè meritum ingratum animum, gravitatemque facinoris in filiorum cæde admissi, illudque et ejus auctorem Abimelechum detestarentur, tyrannidem exosam haberent, eidem utpote invasori, et nullâ legitimâ potestate regnanti ulterius subesse nollet: ad hæc enim omnia, cum in se peccata non essent, Deus movere potuit, ex quibus deinde ruina et pernicies tam Abimelechi, quam Sicheuitarum sequeretur: peccata si qua ex iis securura Deus nec intendit, nec intendere potuit, sed permisit tantummodo; quamquam ex iis quæ positivè ipse fecit occasio aliqua dari poterit.

QUI COEPERUNT EUM DETESTARI. Vox Hebræa significat prævaricari, rebellare, perfidè agere. Vox græca apud Septuaginta rejicere, aspernari.

VERS. 24. — ET SCCLUS INTERFECTIONIS SEPTUAGINTA FILIORUM JERBAAL, ET EFFUSIONEM SANGUINIS EORUM CONFERRE IN ABIMELECH FRATREM SUUM, ET IN CÆTEROS SICHEIMORUM PRINCIPES, QUI EUM ADJUVERANT. Textus noster totum hunc versum refert ad Sicheimitas et originem tumultuum, qui deinceps inter Sicheimitas et Abimelech exorti sunt; juxtaque eundem textum diversi sunt habitatores Sicheim v. præcedenti, et domini Sicheim hoc versu. At juxta Hebræum textum et versionem Septuaginta totus hic versus ad Deum refertur, qui v. præcedenti dictus est misisse spiritum illum malum inter Abimelech et habitatores Sicheim; hoc autem versu indicantur illi quo fine id Deus fecerit, nempe ut perirent Abimelech et Sicheimitæ propter flagitium admissum in filios Gedeonis. Sic enim habent Hebræa: *Ut veniret injuria septuaginta filiorum Jerbaal, et sanguis eorum, ut poneret super Abimelech fratrem illorum, qui interfecerat eos, et super dominos Sicheim, quia roboraverant manus ejus, ut occideret fratres suos*. Præterea iidem videntur in iis textibus habitatores Sicheim, versu præcedenti, et principes Sicheim hoc versu, cum eadem utrobique sit vox in Hebræo *bahale schechem, domini Sicheim*, et apud Septuaginta *viri*. Res tamen eodem redit; nam finis ille Dei effectum sortiri debuit, et initium sumere ab iis qui minùs erant in culpâ, qui in Abimelech et præcipuos eadè auctores tumultuari

coeperunt, è quibus erant ferè Sicheimitarum principes.

VERS. 25. — POSCERUNTQUE INSIDIAS ADVERSUS EUM IN SUMMITATE MONTIUM. Verisimile est non statim in apertum bellum et manifestam defectionem totam hanc rem erupisse, sed primò ex indignatione sermones obscuros et clandestinum murmur exortum, tum consilia de defectione clam habita, mox in apertam defectionem rem totam erupisse, et quidem si Joseph credimus, urbe et tribu totâ Abimelechum fuisse expulsum: arma deinde sumpta, et per occasionem specie struendarum insidiarum Abimelecho, cepisse Sicheimitas atrocissima exercere; ac tandem accensus verbis Gaal, qui eos in Abimelechum magis etiam extimulaverat, opemque suam cum manipulo militum, quos secum adduxerat, offerebat, cepisse licentibus agere Abimelechi potentiam minùs formidantes, et citra metum urbe egredi ut vindictam facerent: quâ peractâ ausi etiam cum Abimelecho congressi, atque in fugam urbem propugnatoribus nudatam Abimelecho capiendam exhibuerunt.

VERS. 26. — ET DUM ILLIUS PRÆSTOLABANTER ADVENTUM, EXERCERANT LATROCINIA, AGENTES PRÆDAS DE PRÆTEREUNTIIBUS. Nihil tamen ut sæpè fit in bello, et præsertim tumultu civili non minùs sæpè amici et socii injuriâ afficiuntur, quam hostes vi allatâ et prædâ excessu.

VENIT AUTEM GAAL FILIUS OBEID CUM FRATRIBUS SUIS, ET TRANSIVIT IN SICHEIMAN. Quis et ejus, vel è quâ tribu hic Gaal fuerit non constat: ex his tamen satis liquet non fuisse civem urbis Sicheim.

VERS. 27. — VASTANTES VINEAS, UVASQUE CALCANTES. Hoc est, vindemiam facientes, et uvas in torculari prementes ad mustum exprimendum. Itaque hoc intellige de vineis ipsorummet Sicheimitarum, et vastatione non inimicâ et hostili, sed amicâ ad vindemiam: nam vox hebræa *batsar*, et græca apud septuaginta *Int. ἵστῶσι* propriè significant vindemiare. Et verò quorsum Sicheimite in vineas suas hostilia exercerent, sibi quæ ipsi nocerent? Itaque in voce, *vastantes*, hic est epitas, quâ subinde utitur Scriptura, ut indicavimus Canone 16, præsertim cum vastationis quamdam speciem habeat ista vindemiatio, nempe in quâ vitis racemis suis spoliantur, sicut contra non semel vindemiatio in Scripturâ pro vastatione hostili et ad perniciem tendente ponitur, ut Thren. 4, v. 12 et 22, c. 2, v. 20; sunt enim hæc inter se et significatione et analogiâ affinia. Sunt tamen

aliqui, qui hanc vastationem ad Abimelech vineas referunt: sed verius est, quod diximus, maximè cum in Hebræo et Septuaginta disertè habeatur, *vindemiaverunt vineas suas*: neque potest pronomen illud referri ad Abimelech, cum sit pluralis numeri.

ET FACTIS CANTANTIUM CHORIS. Si textum nostrum spectemus, videtur hoc referendum ad lætitiarum publicam peractà vindemià, maximè cum hi cantus et chori cum festivis epulis conjungantur, et tantummodò in egressu fani Dei sui Baalberith hos cantus et choros instituisse Sicheinitas significetur: at in Hebræo et Septuaginta potest id ab ingressu illo in fanum separari, cum sint duo membra distincta, et potest significari cantus, et lætantium vox qui inter vindemiam faciendam et vinum è torculari exprimendum ab omnibus promiscuè editur. Hebræa sic habent: *Et fecerunt hillulim, et ingressi sunt domum Dei sui*. Porrò illud *hillulim* retinuerunt Septuaginta in Romano codice; at in aliis codicibus *choros* habetur. Sic et Chaldee paraphrastes *chinegin, tripudia* vertit latinus interpres. Vocem Hebræam alii vertunt *lætitiarum, vel hymnos*. Verùm, uti dixi, possunt hi hymni et cantus lætitiarum edi vel inter ipsa vindemiarum compressionisque uvarum opera: nam olim jam tum in more id fuisse indicat Isaias cap. 46, v. 10: *Et auferetur, inquit, lætitia et exultatio de Carmelo, et in vineis non exultabit: vinum in torculari non calcabit, qui calcare conseruat: vocem calcantium abstuli*. Hunc festivum uvas calcantium concentum in textu nostro apud Jerem. c. 25, v. 30, *celeuma* appellatur: *celeuma*, inquit, quasi calcantium concinetur; cap. 48, v. 35: *Ablata est lætitia et exultatio de Carmelo, et de terrâ Moab, et vinum de torcularibus sustuli*. Nequaquam calcator uvas solitum *celeuma* cantabit. Et c. 31, v. 14: *Super te celeuma cantabitur*. Voce nimirum à nautis desumptâ; siquidem *celeuma* propriè nauticus clamor est, seu ad remigandum adhortantium, seu, ut nonnunquam usurpat, in capiendi portu lætantium. Hoc vindemiatorum *celeuma* in Hebræo *hedad* appellatur. Verùm nihil vetat, ut dixi, et textus noster indicat, de festivo cantu et choris ductis post absolutam vindemiam accipere, eoque ducunt sequentia.

INGRESSI SUNT FANUM DEI SUI. Baalberith scilicet: nam quemadmodum finitâ vindemiâ Scenopægiæ festo ad tabernaculum vel templum confluebant pii Judæi auctori Deo de vindemiarum proventu gratias: ita hi in idololatram

prolapsi ad idola suam actionem gratiarum convertebant.

VERS. 28. — ET INTER EPULAS ET POCULA. Sacra enim vel sacrilege potius hæc in honorem idolorum epulæ in idolo, seu idolorum fano fieri consueverant, ut indicat et alter locus infra cap. 16, ubi in templo Dagon Philistini convivii festasque epulas agitant, et ibi pluribus id probat Serarius.

CLAMANTE GAAL. Hoc est, in propatulo hæc jactante, et ad plenam defectionem sollicitante, vel in eâ jam inchoatâ Sicheinitas confirmante.

QUIS EST ABIMELECH, ET QUE EST SICHEM, UT SERVIAMUS EI? NUMQUID NON EST FILIUS JEROBAAL, ET CONSTITUIT PRINCIPEM ZEBUL SERVUM SUUM SUPER VIROS EMOR PATRIS SICHEM? QUANTO RATIONES AFFERT CUR ADMITTI NON DEBEAT TYRANNICA ILLA SERVITUS: PRIMA EST HÆC, *quis est Abimelech?* nimirum ancillæ filius, ambitiosus, paricida et fratrum interfector, crudelis, impius et nos huic servimus? Altera, *quæ est Sicheim?* quasi dicat, quam ampla potensque civitas, et hoc ferendum si ut talis tantaque civitas, in quâ tam multi potentesque viri sunt, jugum Abimelechi ferat? Tertia est, *numquid non est filius Jeroabaal?* ac si dicat, numquid deest cultores Baalis filio ejus subijci, qui ab eversam aram, lucum, totumque cultum Baalis diætiæ est Jeroabaal, seu adversarius Baalis? Quarta est in illis postremis verbis: *Et constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sicheim*; quasi dicat: Numquid deest Sicheimitas urbis antiquissimæ et nobilissimæ civis ei subijci, qui urbi vilem hominem et abjectum, nimirum servum suum gubernatorem præfecit, eoque facto indicavit quam parvi cum faceret? Porrò Sicheimitas vocat viros Emor patris Sicheim, non quod ab eo vellet esse oriundos, sed quod ejus urbis essent cives, in quâ olim ante annos quingentos habitasset et regnasset Emor pater Sicheim, Gen. 35 et 34, ex quo illius urbis antiquitas et nobilitas cognosci potest. Possunt tamen hæc quatuor rationes ad duas revocari, nam tertia potest esse primæ explicatio, et quarta secundæ.

Nota verò istum Zebul, quem textus noster dicit constitutum principem super viros Sicheim, Septuaginta *ινεραμειν* appellant, videri, ut etiam annotavit Serarius, rebellionem et defectionem civitatis contra Abimelechum vel reipsâ ad tempus consensisse, vel certè id simulasse, esto reipsâ Abimelecho faveret: aliàs enim non videri ipsam à Sicheimitis in urbe fuisse tolerandam, sed foras expellendam.

Nota secundò Hebræa, prout nunc sunt cum punctis Masorethicis, aliter legere et interpungere quam legerit vel interpunxerit Hieronymus; ita enim posteriorem hujus versûs partem efferunt: *Numquid filius Jeroabaal, et Zebul præpositus ejus? Servite viros Emor patris Sicheim, et cur serviemus ei nos? Igitur pro habdo, serum suum, legerunt hibdu, servite; et ante eam vocem interrogationem suam absolvunt. Verùm lectioni Hieronymi et interpunctioni etiam consentiunt interpretes Septuaginta. Adde quòd Masoretharum lectio insulam reddat sententiam; Gaal enim viros Sicheim alloquebatur: quid igitur? an viros Sicheim voluit viros Sicheim servare? Præterea servare hic in totâ hæc sententiâ idem est quòd alteri, tanquam regi subijci; igitur ut viri Sicheim viros Sicheim dicerent servare, debuissent aliqui Sicheimitis reges esse, alii subditi.*

VERS. 29. — UTINAM DARET ALIQUIS POPULUM ISTUM SUB MANU MEA, UT ADFERREH DE MEDIO ABIMELECH! Quasi dicat: Utinam vos, ô Sicheimitæ, mihi de vestris civibus copias et vires suppeditetis, quibus ego possim Abimelechum de medio tollere, et jugum ipsius plenè excutere! Faxo id perlibenter ego illis ducem me offero, nec periculum defugio.

DICTUMQUE EST ABIMELECH. Hoc est, à quopiam est monitus ut faceret id quod sequitur: neque existimo esse monitum ab alio quam ab Zebul, seu ab eo, quem Zebul ad Abimelechum ablegarat. In Hebræo habetur: *et dixit Abimelecho*, non expresso supposito seu nominativo verbi *dixit*. Verùm nonnulla sunt verba apud Hebræos, quæ sæpè impersonaliter explicari vel verti debent, cujusmodi sunt *amar, dixit; kara, vocavit*, ut rectè hoc loco Hieronymus: vel certè nominativus aliquis subintelligendus et supplendus est, sed talis qui indeterminatum aliquod suppositum significet, *dixit*, videlicet quispiam, ut supplere Pagninus. Septuaginta volunt hæc omnia et sequentia usque ad finem versûs esse verba Gaal, unde et per primam personam futuri verterunt: *Et dicam ad eum*, nimirum id quod sequitur: *Congrega exercitûs multitudinem, et veni*; sive verbis illis aut similibus ad bellum provocabo. Itaque hi non videntur legisse in Hebræo *vaiomer, et dixit*, sed *veomar, et dicam*. Vatablus etiam verba illa: *Congrega exercitûs multitudinem, et veni*; Gaalis verba facit, sed illud *vaiomer* scriptoris agiographi esse vult verti autem per imperfectum hoc modo: *Et dicebat*; explicat autem quomodò id diceret,

absentem, inquit, tanquam præsentem vel insultantem. Neque hæc explicatio mala est si Hebræa attendatur; nam et ad hanc jactationem et insultationem videtur Zebul alludere v. 53.

VERS. 31. — ET OPPUGNAT ADVERSUS TE CIVITATEM. Hoc est, armat, munit, defendit; quod gallicè diceremus: *Il fortifie la ville contre toi*.

VERS. 32. — ET LATITA IN AGRO. Quasi in insidiis, et opportunitatem invadendi expectans. Vox enim Hebræa *arab*, propriè *insidiari*, vel clam aliquid agere quasi ex insidiis significat, quemadmodum et vox græca apud Septuaginta *ἐνδοκίειν*.

VERS. 33. — ILLO AUTEM EGREDIENTE ADVERSUS TE CUM POPULO SVO. Supponit non ausurum illum aliter facere, utpote qui sese ita jactarat, et Abimelecho insultarat.

VERS. 34. — IN QUATOR LOCIS. Diviso scilicet exercitu suo in quatuor ordines sub quatuor ducibus. Vide dicta cap. 7, v. 16.

VERS. 35. — EGRESSUSQUE EST GAAL. Egredi hic idem est quòd progredi, procedere; non enim significat ipsum urbe excessisse: vel egressus, domo scilicet.

VERS. 36. — CUMQUE VIDISSET POPULUM GAAL, DIXIT AD ZEBUL. Hinc liquet Zebul in comitatu Gaal fuisse, et egregiè iram animique suum dissimulasse.

ET HOC ERRORE DECIPHERIS. Hoc adiecit Hieronymus explanationis gratiâ, cum in Hebræo nihil habetur tale.

VERS. 37. — REUSUMQUE GAAL AIT. Nimirum postquam aciem intendisset rursùm, et attentius rem considerasset.

ECCE POPULUS DE UMBILICO TERRE DESCENDIT. In versione Septuaginta hic addita nonnulla, quæ desunt in Hebræo, cui textus noster omninò respondet: ita enim sententiâ hæc effertur apud Septuaginta: *ὁ δὲ λαὸς καταβαίνων κατὰ ἄλυσσον ἀπὸ τοῦ ὑπερίκτου τοῦ ἑραβὰδ τοῦ γῆς, quòd latini interpretes sic reddunt: Ecce populus descendens juxta mare de continuo umbilico terre*. Notum est umbilicum in quaque re vocari, quod illius est medium, propterea quòd in homine umbilicus ferè totius corporis medium occupet; siquidem et Polluci *ὀμφαλός* est quod est in medio ventris concavum. Et quantum non præcisè corporis medium occupet, Vitruvio tamen lib. 5, cap. 1, Galeno lib. 2 de Placitis Hippocraticis, et post hos Vitalicpalando in Apparatu, et Rhodigino placet, si homo supinus jaceret manibus pedibusque quantum posset expansis, et circulus describeretur, qui extremitates manuum et pedum

contingeret, ejus circuli centrum in umbilico fore. Hinc Græci umbonem seu medium clypei: et in militari agmine partem illam quæ inter duo cornua est *ὀμφαλον*, seu umbilicum, dixere. Sed et Plautus: *Dies ad umbilicum jam est*, dixit. Quin et regionis alieque medium umbilicum appellat: Plinius lib. 3, cap. 12. Italiæ umbilicum circa lacum Reatinum esse dixit, et Cicero 6 in Verrem Ennensium nemus Siciliæ umbilicum appellavit, Livius Ætolos umbilicum Græciæ, et Josephus 5 Belli cap. 2, Judææ umbilicum Hierosolymam facit. Quin et terræ umbilicum Ezechiel cap. 58, v. 12, Hierosolymam dicit, ejus rei ratio affertur, quod in medio terræ habitabilis, totiusque orbis olim cognitæ sita sit, quemadmodum observare quis poterit si in globo terrestri unum circini pedem Hierosolymæ constituat, alterum ad extremitatem Africa extendat, ac deinde circinus circumducatur, comprehendat omnes terræ partes habitabiles olim cognitæ. Quod quidem ita verum est, ut tamen circinus trans Europam non parum excurrat, atque adeo exacta et mathematica dimensione Hierosolyma umbilicus vel medium terræ dici non possit. At verò Græci alii Delphos, alii Parnassum montem terræ umbilicum finxere; et pro Parnasso quidem addita fabula Jovem duas aquilas, unam ab ortu, alteram ab occasu dimisisse, quæ deinde volatu in Parnasso sibi invicem occurrerint. Vide Rhodiginum lib. 15, cap. 20. Ex quibus videretur colligi hic etiam medium aliquod à Gaal spectatum ut umbilicum vocaret. Verum passim ferè omnes montis duntaxat prominentiam attentam volunt, ut umbilicus terræ dicitur idem ille, qui paulò ante mons dictus fuit, quod emineat ad eum modum quo in ventre omni ex parte declivi umbilicus in summo prominet. At malim utrumque conjungere, ut montis prominentia significetur, qui illidem terræ aspectabilis medium quodammodo obtineret, cum ad montis latera ulterius spectando sese porrigerent oculi.

ET UNCUS CENEO VENIT PER VIAM QUÆ RESPICIT QUERCUM. Certa aliqua et singularis quercus in Hebræo indicatur; appellatur enim *elon mehonem*, quas voces Septuaginta in codice Romano retinent: et verò nonnulli propriam vocem esse censent *Mehonem*; in aliis autem codicibus Septuaginta appellatur *quercus respicientium*. Proprie istud *elon mehonem* si appellativè veritas, significat *quercum præstigiatorum*, et hoc modo hic vertunt aliqui, alibi que passim in Scripturâ pro præstigiatoribus ea

vox ponitur. E nostro textu vel vocula aliqua illi respondens excidit, vel, quod nonnullis visum est, respondent voces illæ, *quæ respicit*, sic ut ista vox ab *hain*, quod *oculum* significat, deducatur: et verò visi sunt inde deduxisse sive Septuaginta, sive quicumque alius *respicientium* verit. Fateor tamen cum ea vox sit pluralis numeri, et videatur regi ab *elon quercus*; difficulter ista verba, *quæ respicit*, et voci accommodari posse, etiamsi ab *hain*, quod est *oculus*, derivari posse vox dicitur.

VERS. 58. — UBI EST UNCUS OMNIUM, QUO LOCUTURIS: QUIS EST ABIMELECH UT SERVAVIS EI? Hactenus Zebul simulatione usus larvam accipit, et ad erumpendum in Abimelechum abiit et probrosâ objectione eorum, quæ de se ipse Gaal magnificè prædicaverat, impellit; quam eruptionem alter nonnisi padendâ tergiversatione defugere potuit.

VERS. 40. — ET IN URBEM COMPULSIT. Id quidem nec in Hebræo, nec Septuaginta habetur; videtur tamen id et verum omnino esse, et explicationis causâ additum, esto aliqui velint non admissum Gaal in urbem, et hoc sensu paulò post dici expulsam: at si non admissus, quomodo non omnes ab Abimelecho cæsi? Verius igitur quod et Josephus amplius est, in urbem cum suis admissum, sed paulò post cum eum Zebul in invidiam apud populum vocasset, quod ejus culpâ malè pugnatum esset, idemque solâ lingua promptus esset, manu nihil valeret, urbe cum suis pulsam esse. Hæc ratione scilicet Zebul egregiè hominis superbi jactantiam ultus est.

ET ABIMELECH SEDIT IN RUMA. « Ruma, inquit Hieronymus in Locis hebraicis, quæ est Arima, ubi sedit Abimelech, sicut in libro Judicum scriptum est, quæ nunc appellatur Remphis. Est autem in finibus Diospoleos, et à plerisque Arimathea nunc dicitur. » Ita Hieronymus. Porrò Diospolis eadem urbs fuit quæ aliàs Lydda in Actis Apostolorum nominatur, ut testatur Hieronymus in Epitaphio Paulæ, inter Cæsaream et Ascalonem, non procul mari intra Ephraimiticæ tribus fines. Ista de Ruma etsi scribat Hieronymus, nihil tamen persuadere non possum istam Rumam, quam ibi describit in finibus Diospoleos esse eam, in quâ hic Abimelech sedit dicitur, hoc est, exiguo noctis unius tempore quiescisse, ut versus sequens declarat: debuit enim ubi Sichem locus esse vicinus, in quo aliquantisper quiescisse dicitur die sequenti redintegraturus prælium, et urbem intercepturus ac eversurus. Est

autem Diospolis remotior urbe Sichem, utpote quæ non procul mari sit, quamque minimum duodecim tredecimve leucis horariis ab urbe Sichem dissitam facit Adrichomius. Sed neque istam Rumam in finibus Diospoleos censuerim esse vel Ramatham Samuelis vel Arimatiam Josephi in Evangelio, quod visus est ibi sensisse Hieronymus.

VERS. 42. — SEQUENTI ERGO DIE EGRESSUS EST POPULUS IN CAMPUM. Ad quid egressus? Josephus, et post eum Procopius, et alii nonnulli existimant ad reliquum vindemiæ peragendum egressum: verum jam antè vindemiam peregerant, et uvis calcatis torculari vinum expresserant, et de vindemiâ prosperè peractâ idolo suo gratias egerant supra v. 27. Deinde quorsum ille apparatus bellicus, et studiosa exercitûs in tres cuneos ab Abimelecho facta distributio, si contra imbellem tantummodò turbam et ad rusticana opera proficiscentem res futura erat? Malim, quod aliis visum, ad redintegrandum prælium egressos esse, quæ res Abimelechum impulit, ut bellicis artificis et stratagematibus uteretur.

VERS. 43, 44. — SURREXIT ET IRUIT IN EOS CUM CUNEO SUO, OPPEGNANS ET OBSIDENS CIVITATEM. Sic intellige iruisse in eos, et oppugnasse civitatem, ut vicissim ista faceret: nempe postquam in eos irruisset, plures eorum cecidisset, et in fugam reliquos egisset, ad portam civitatis sese contulisse, ut palabundis aditum in civitatem præcluderet, quos interea temporis duæ reliquæ turmæ in insidiis agentes perssequerentur et ad unum cæderent, et sic propugnatoribus vacuum civitatem oppugnando nullo negotio caperet.

VERS. 45. — ITA UT SAL IN EA DISPERGERET. Sal et sterilitatis causa est, et symbolum. Neque tamen credibile est Abimelechum id fecisse, quod hæc salis satione speraret se, vel intenderet sterilitatem solo fertili posse inducere, quandoquidem urbes ad habitandum, non ad serendum sint, et, si modò ager suburbanus fertilis sit (quem hic sale conspersum non legimus), nihil pensi est urbium incolis si domus solum sterile occupent. Adde quòd solum sale adventitio sterilis effectum possit temporis lapsu sale consumpto et exhausto corrigi, unde et restauratam postmodum Sichem legimus. Nihilominus id factum ab Abimelecho, ut quo animo in suam Sichem natalem patriam esset, quantoque eam prosequeretur odio significaret, indicans hoc symbolo ita cupere se perpetuam memoriam interire,

ut æternam, si fieri posset, habitatoribus et incolis vacua permaneret. Sic Sichemitis, quod sibi intriverant, excedendum fuit, et verum illud: *Per quæ peccat quis, per hæc et torquetur*.

Porrò salem sterilitatem inducere et incolarum habitationem arcere indicant non pauca, imprimisque Scripturæ loca: Psalm. 106, v. 55, 54: *Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim. Terram fructiferam in sanguinem, à multitudine inhabitantium in ea*. Deuter. 20, v. 22, 25: *Videntes plagas terræ illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, sulphure et salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subversionis Sodome et Gomorrhæ*. Ubi Sodome et Gomorrhæ exemplum affertur, in quas cum igne salem Deus depluit, et in urbium istarum loco natus Asphaltites lacus, qui à salesedibus passim mare salis appellatur. Sophonia item 2, v. 9: *Moab ut Sodoma erit et filii Ammon quasi Gomorra, siccitas spinarum et acerri salis, et desertum usque in æternum*. Hierem. 17, v. 6: *Habitabit in siccitate, in deserto, in terrâ salesuginis et inhabitabili*. Mediolanum anno Domini 1162 eversum saleque inspersum refert Sigonius de regno Italiæ. Ormuzia in sinu Persico insula, quod tota ferè sale constet, nullas arboris, nihil virens profert. Et hæc etiam ratio est cur inspersi terræ cineres plantas opprimant, et cur aliquando montibus eructati cineres, ut nuper in Peruvia, et olim in Campania reliquæque Italiæ à Vesuvio monte sterilitatem invexerint, propterea quòd cineribus multum insit salis. Cur autem sal sterilitatem afferat in promptu causa, quòd igneum quiddam et adurens in se habeat, quod plantas arrodât et conficiat, ut non immeritò dictum sit ibi supra Deuter. 29: *Salis ardore comburens*.

An autem Abimelech peccarit tam severè Sichemitis puniendo, urbem invertendo, salem inspergendo, multum dispuit Abulensis, et concludit non peccasse, quòd hi omnes ob rebellionem essent criminis læsæ majestatis rei; quandoquidem Abimelech spontè ab iis in regem adscitus legitimum in ipsos imperium habuerit. Verùm hoc fundamentum si corruat, totum Abulensis discursus corruere necesse est: neque enim vel Sichemitis jus erat Israelitis omnibus regem sufficiens, quòd tamen et ipsis et Abimelecho decretum erat, cum dicitur ipse super Israel regnasse; vel isdem jus erat sibi solis regem præficiendi, cum totius Israeliticæ reipublicæ pars essent; pariter

autem non sibi ipsi certum principatus et regiminis genus eligere, sed quod tota resp. probavit, vel certe apud Israelitas Deus: certum autem est neque Deum, neque totum Israelitarum populum hunc regium dominatum probasse, vel in Abimelechum citra vim consensisse.

VERS. 46. — QUOD CUM AUDISSENT QUI HABITABANT IN TURRE SICHIMORUM. Ex hisce verbis satis liquet hanc turrem Sichimorum non fuisse in ipsa urbe Sichem; aliis enim nihil necesse fuisset iis qui in hac turre erant, Sichimæ eversionem nuntiari, quam ipsi oculis spectarent: neque verisimile est salis aspersionem fuisse ab Abimelecho adhibendam, antequam turris illa esset eversa, siquidem illa Sichimæ fuisset. Ad stipulor ergo Serario nostro turrim hanc non aliam esse ab oppido Mello, quæ turris, arx, vel propugnaculum dicitur, quod amplum non esset; Sichimorum verò turris, quod Sichimitarum esset colonia. Et verò conveniebat eos, qui in pari fuissent scelere, pari etiam poenâ plecti; idque divinæ justitiæ ordo posebat: at satis ex superioribus constat Mellonitas cum Sichemitis, ut Abimelechum regem constituerent conspirasse, et in reliquis facinoribus eundem admisisse. Rursim Joatham dixit supra non in Sichemitis tantum, sed etiam in oppido Mello intorquebantur, quas tamen eventu suo non caruisse in fine hujus capituli notatur: verisimile igitur est hic ejus oppidi eversionem non subterfieri; at si hic non referatur, alibi nusquam relata fuerit.

INGRESSI SUNT FANEM DEI SUI BERITH. Quam antea *Baalberith* vocavit, quod, uti dixi, *dominium fœderis* significat, nunc in Hebræo dicitur *Elberith*, quod significatione idem est; nam *Elberith* idem est quod *Deus fœderis*. Unde autem ita dictus sit mox Hieronymus indicat, quantum fortè, uti supra dixi, potuit idem idolum generaliore aliquâ ratione ita fuisse appellatum, quod omnibus fœderibus præesset. An autem idem hoc fanum sit cum eo, ejus facta est supra v. 4 mentio, meritò dubitari potest; siquidem si vicina Sichem fuit huic turri, seu oppido, quod per se sat est verisimile, sit etiam planè verisimile unum idemque fanum fuisse, non in aliqua istarum urbium, sed in spatio inter utramque urbem interjecto. Porro ad hoc fanum confluxere incolæ istius oppidi, quod fortè locus ille esset munitior, et in eodè fortè loco, ut vox una Hebræa insinuat; siquidem in Hebræo non simpliciter hic ap-

pellatur fanum *Elberith*, sed arx, seu præsidium fani *Elberith*. Et verò cum in eo esset ærarium publicum, debuit locus esse munitissimus, et contra vim omnem hostilem securus.

UBI FŒDUS CUM EO PEPIGERANT, ET EX EO LOCUS NOMEN ACCEPERAT. Istorum nihil est in Hebræo, sed adjecit Hieronymus ut nominis idoli origo et etymon cognosceretur. Postrema autem ista verba, *qui erat munitus valdè*, videntur ab Hieronymo posita loco illius vocis substantivæ in Hebræo *terriach*, quam diximus significare arcem, præsidium, locum munitum.

PARITER CONGORATOS. In eâ arce, vel fano.

VERS. 48. — ASCENDIT IN MONTEM SELMON. Hunc montem etiam Sichimæ vicinum ponit Adrichomius, cujus et meminit Psal. 67, v. 13.

VERS. 49. — FUMUS ET IGNE FUMI IN Hebræo et Septuaginta nulla mentio, sed tantummodo ignis; per se tamen satis verisimile est fumum multos initio necatos, quod ligna essent viridia, ut rectè ratiocinatur Serarius.

MILLE HOMINES. In Hebræo et Septuaginta, *circiter mille homines*.

VERS. 50. — AD OPPIDUM TERRES. Hoc oppidum, uti supra v. 20 diximus, etiam non procul urbe Sichem erat, et verisimiliter ejusdem urbis altera colonia.

QUOD CIRCUMDANS OBSIDEBAT EXERCITUS. Additur in Hebræo et Septuaginta, *et cepit eam*; et verò ex sequentibus satis liquet oppidum fuisse captum, hæc enim ratio fuit cur ad turrim suam munitiorem intra urbem cives profugerint, neque nisi captâ urbe ad turrim hæc accedere potuissent Abimelech.

VERS. 51. — ET SUPER TURRIS TECTUM STANTES PER PROPUGNACULA. Erant enim Judæorum tecta plana ad ambulandum, apricandum, confabulandum, prospectione sese oblectandum accommodata circumjecto quaquaversum peribulo, ne quis fortè ex alto incautus præcipitaret; verum et in hæc turri erant procurrentia propugnacula, cum constructa esset ad vim hostilem arcendam; quod adjecit Hieronymus (etsi nec in Hebræo, nec Septuaginta disertè id habetur), quod id loci ratio et conditio deposcet.

VERS. 55. — FRAGMEN MOLÆ. Idem habent Septuaginta in codice regio et B. sileensi *ῥαγμῶν μύλων*, eodemque modo Pagninus ex Hebræo veritè, et Josephus *ῥαγμῶν λίθων* dixit; at in Romano codice Septuaginta habetur, *fragmen supermolare*; fortè tamen legendum, *fragmen supermolare*, id ipsumque videtur significare.

vox *recheb* in Hebræo et Chaldæo; significat enim non qualibet molam, sed eam quæ supra alteram movetur, et quasi supra eam equitat.

VERS. 54. — ET AIT AD EUM. Accepit scilicet Jam lethali vulnere, post quod videbat se supervivere non posse.

NE FORTÈ DICATUR QUOD A FEMINA INTERFECTUS CAPUT X.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua, patris Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim;

2. Et judicavit Israelcem viginti et tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir.

3. Huic successit Jair Galaadites, qui judicavit Israelcem per viginti et duos annos,

4. Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth-Jair (id est, Oppida-Jair), usque in præsentem diem, in terrâ Galaad;

5. Mortuusque est Jair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova fecerunt malum in conspectu Domini, et servierunt idolis Baalim et Astaroth, et diis Syriæ ac Sidonis, et Moab, et filiorum Ammon et Philistiim, dimiseruntque Dominum et non coluerunt eum;

7. Contra quos Dominus iratus tradidit eos in manus Philistiim et filiorum Ammon;

8. Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terrâ Amorrhæi qui est in Galaad,

9. In tantum ut filii Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam et Benjamin et Ephraim, afflictusque est Israel nimis.

10. Et clamantes ad Dominum dixero-

sim. Semper enim dedecorissimum habitum apud vltimam gloriolæ mancipia à feminâ interficî; verum qui totâ vitâ gloriâ omnî contentione Abimelech quæsierat, is mortem maximè ingloriam invenit, neque quod tantoperè delugebat, quominus scilicet à feminâ interceptus diceretur hæcenus, effugere potuit.

CHAPITRE X.

4. Après Abimelech, Thola, fils de Phua, frère utérin de Gédéon et oncle paternel d'Abimelech, qui était de la tribu d'Issachar et qui demeuraît à Samir, en la montagne d'Ephraïm, fut établi chef d'Israël;

2. Et après avoir jugé Israël pendant vingt-trois ans il mourut, et fut enseveli dans Samir.

3. Jair de Galaad lui succéda, et fut juge dans Israël pendant vingt-deux ans.

4. Il avait trente fils, qui montoient sur trente poulains d'ânesses, et qui étaient princes de trente villes au pays de Galaad, qui jusqu'à aujourd'hui sont nommées de son nom et sont appelées Havoth-Jair, c'est-à-dire les Villes de-Jair.

5. Jair mourut, et fut enseveli au lieu appelé Camon.

6. Mais les enfants d'Israël, joignant de nouveaux crimes aux anciens, firent le mal aux yeux du Seigneur, et adorèrent les idoles de Baal et d'Astaroth, et les dieux de Syrie et de Sidon, de Moab, des enfants d'Ammon et des Philistins; ils abandonnèrent le Seigneur, et cessèrent de l'adorer.

7. Le Seigneur étant en colère contre eux, les livra entre les mains des Philistins à l'occident et des enfants d'Ammon à l'orient;

8. Et tous ceux qui habitaient au-delà du Jourdain, au pays des Amorrhéens, qui est en Galaad, furent affligés et opprimés cruellement pendant dix-huit ans;

9. De sorte que les enfants d'Ammon, ayant passé le Jourdain, ravagèrent les tribus de Juda, de Benjamin et d'Ephraïm; et Israël se trouva dans une extrême affliction.

10. Les Israélites crièrent donc au Seigneur, et lui dirent: Nous avons péché, parce que